

ლექსი „ამაოება“ აკაკი წერეთლის პოეზიაში

მოკლე შინაარსი

აკაკი წერეთლის პოეზიაში დასმული პრობლემები უსაზღვრო და ამოუწურავია. მისი შემოქმედების ღრმა იდეურობა შემოქმედის განსაკუთრებულობას გამოკვეთს, რაც ნათლად იგრძნობა მის ლირიკაშიც. აკაკი წერეთლის პოეზიის ნათელი სხივი ბნელის განმფანტველია, როგორც ღვთაება წუთისოფელში და რელიგიური სამოსით დაფარული პოეტის მხატვრული სიტყვა ამქვეყნიური ტკივილებით აღბეჭდილ მთელ რიგ წუთისოფელურ პრობლემებს მოიცავს.

აკაკი წერეთლის პოეზიაში ღირებული ადგილი უჭირავს ლექსს „ამაოება“, რომელშიც სხვა თვალით იხილება წუთისოფელი, მასში მცხოვრები ადამიანის არსებობა, რომელიც ხან აღმა სვლით არის აღბეჭდილი, ხან დაღმა სვლით, ამიტომ წუთისოფელში ყველა ადამიანი ერთია, დიდიც და მცირეც, წინა მავალიც და უკანაც, ხან წადმა ცხოვრება და ხან უკუღმა... მხოლოდ ღმერთი არის დიდი და უცვალებელი...

საანალიზო ლექსთან ზიარებისას, პირველ რიგში, ბიბლიური მსოფლმხედველობა იჩენს თავს. პოეტი ლექსით „ამაოება“ ნათლად წარმოაჩენს იმას, რომ ყველა ადამიანი განურჩევლად ერთია და შეაგრძნობინებს ამქვეყნიური ცხოვრების დროებითობას, წარმავლობას და მიღმურის მარადიულობას. აკაკი წერეთელი მოკვდავთ ასწავლის ადამიანთა თანასწორობას, რაც ღმერთის მიერ სამყაროს შესაქმნის საფუძველში ძვეს და შეაცნობინებს წუთისოფლის სიავკარგეს, როგორც ცხოვრებით უნდა იცხოვროს ადამიანმა, გააცნობიეროს საკუთარი მისია, რაც მდგომარეობს სიკეთის ქმნაში, რომელიც წუთისოფელში ჭირისა და განსაცდელის გარეშე ვერ მიიღწევა, რადგან მოყვასის თანადგომის, სიყვარულის, სიკეთის ქმნის გზა ძნელია და ვიწრო, როგორც უფლისაკენ მისასვლელი გზა, მაგრამ დაიძლევა ღმერთის სიყვარულით, მის მცნებებთან, სათნოებებთან ზიარებით.

აკაკი წერეთელი ლექსით „ამაოება“ ეკავშირს ამყარებს წუთისოფელსა და მარადიულს, ადამიანსა და ღმერთს შორის, მოკვდავ-

სა და უკვდავს შორის, რადგან ეს კავშირი სრულყოფს სიცოცხლის მარადმედინობას და გარკვეულ შინაარსს სძენს ორივე სიცოცხლეს. ორივე სოფლის სიამის ჭრილში დანახული სიცოცხლე, ადამიანის არსებობა მთავარ საკითხად არის მოაზრებულ აკაკი წერეთლის ყველა ჟანრის ნაწარმოებში და ამით მისი შემოქმედება სამყაროს ერთმთლიანობის მომასწავებელია.

საკვანძო სიტყვები: აკაკი წერეთელი, „ამაოება“, წუთისოფელი, ღმერთის სიყვარული, ცოდვა, მარადიულობა, სიცოცხლე.

Dali Betkshvili

THE VERSE “VANITY” IN THE POETRY OF AKAKI TSERETELI

Abstract

The problems raised by Akaki Tsereteli in his poetry are limitless and exhaustible. Deep essence of his works highlights the peculiarity of the author and it is clearly shown in his lyrics. The light beam of Akaki Tsereteli poetry removes the darkness like the Goodness in this life and the artistic images of the poet dressed in the religious cover include series of the problem of earthy life with pain.

The verse “vanity” takes a valuable place in the poetry of Akaki Tsereteli, demonstrating the earthy life in a special way, existence of the human being characterized by ascending or descending. All the people are equal in this earthy life, the great and the little, ascending or descending, only the God is great and unchangeable.

During the reading the verse the biblical point of views are demonstrated. The poet clearly shows that all the people without exception are equal and tries to make people feel that this earthy life is temporary, evanescent and there is another eternity.

Akaki Tsereteli teaches mortals equality of humans, what is the basis for creation of the world and teaches the good and evil of this earthy life, how should a person live, to understand its mission, which is doing the good, what can not be achieved without trial and sorrow, as the way to supporting your friend, love and doing good is hard and narrow like the one going towards the God. But it can be overcome through love to the God, sharing its commandments and virtues.

The verse “Vanity” by Akaki Tsereteli connects earthy life and eternity, human being and the God, mortal and immortal, as this linkage makes the life perfect and gives the idea to both lives. The life seen through the perspective of

both lives, the life of a human is the key issue in all the works by Akaki Tsereteli regardless its genre and it demonstrates the unity of the world.

Key Words: Akaki Tsereteli, “Vanity”, an earthy life, Love to God, the Sin, Eternity, life.

მიზანი: ნაშრომის მიზანია კიდევ ერთხელ წარმოჩნდეს აკაკი წერეთლის მხატვრული აზროვნების თავისებურებანი, ნაჩვენები იქნას ის პრობლემები, რაც ფართოდ აისახა პოეტის შემოქმედებაში, გამოიკვეთოს ის საფიქრალი, რომელიც ასაზრდოებდა აკაკის მთელ მხატვრულ აზროვნებას, მის მსოფლმხედველობას; აკაკი წერეთლის პოეზია ნათლის მომფენია ბნელით მოცული მე-19 საუკუნის ადამიანის არსებობაში და უჩვენებს იმედიან გზას საღვთო შინაარსით რომ არის აღვსილი.

მეთოდი: რადგან საკვლევი საკითხი ღრმაა და მრავალასპექტიანი, ცალმხრივი კვლევა ვერ შეძლებს საკითხის ნათლად წარმოდგენას, პოეტის სულიერი ცხოვრების წარმოჩენას, ამიტომ გამოყენებულია შედარებით-ისტორიული, ანალიზის და ჰერმენევტიკის მეთოდები; აღნიშნული მეთოდები უკეთ წარმოაჩენს ბიბლიურ, ფილოსოფიური და მხატვრული აზროვნების ესთეტიკურ ღირებულებებს, ნათლად გამოკვეთს ავტორის სათქმელს, მის მსოფლმხედველობას, ნაწარმოების სახის-მეტყველებით გააზრებას. ყოველივე ამის გარეშე ვერ მიიღწევა საკითხის მეცნიერული კვლევის შედეგები.

შესავალი: ნაშრომში გაანალიზებულია აკაკი წერეთლის ლექსი „ამაოება“, რომელიც განხილულია ბიბლიური მსოფლმხედველობის ჭრილში, რაც უკეთ წარმოაჩენს საერო და სასულიერო ღირებულებათა ერთმთლიანობას, განუკვეთელობას და მნიშვნელობას ადამიანის არსის გააზრების პროცესში; აკაკი წერეთლის ღირიკა გაუღენთილია ამქვეყნიური პრობლემებით, რომელთა ამოცნობა შესაძლებელია საღვთო წერილზე დაფუძნებით და აგრეთვე ეპოქის სულისკვეთების გაცნობიერებით.

მსჯელობა: აკაკი წერეთლის პოეზიაში დასმული პრობლემები უსაზღვრო და ამოუწურავია. მისი შემოქმედების ღრმა იდეურობა შემოქმედის განსაკუთრებულობას გამოკვეთს, რაც ნათლად იგრძნობა მის პოეზიაშიც. პ. ინგოროყვას თქმით, „არც ერთ ქართველ პოეტს რუსთაველის შემდეგ, არ რგებია ისეთი პოპულარობა, არ მიუღია ხალხს ისე ახლო, როგორც აკაკი. ცხადია, ეს არ არის შემთხვევითი ამბავი“ (ინგოროყვა, 1980: 8).

„პოეზია ანსხვავებს ადამიანის ცხოვრებას ბიოლოგიური არსებობისაგან, ამდენად, ის სიცოცხლის აზრის წოდებაა, ანდა საკუთარი არსების რაობის ძიება, „თანამავალი ვარსკვლავისთვის“ „სულის საიდუმლოს“ გამჟღავნება, უფრო სწორად – საქვეყნოდ ამოხსნა. პოეზია მეტყველი დუმილია, ანუ დიალოგი საკუთარ თავთან. ის მარადისობისა და სიმარტოვის უდაბურ პროვინციებს აქცევს ცხოვრებისათვის გამოსადეგ ტერიტორიად... სამყაროს პროექცია, რომელიც მან შექმნა, იყო ზუსტი ასლი მისივე შიშველი სულისა, რომელსაც მკაცრად დადგენილი სასაზღვრო მიჯნები ჰქონდა – რეალური და ირეალური სამყაროს კედლები, პოეტის ფიქრი საკვირველი სიჯიუტით, სიკერპით რომ ესლებოდა მუდამ“ (ჭილაძე, 1978: 37).

აკაკი წერეთლის შემოქმედებასთან ახლოს უნდა მიხვიდე, რომ შეიცნო იგი თავისი ფიქრით, სატიკვართ, სათქმელით, რომელიც განსხვავებულია მისეულ მხატვრულ ქსოვილში. პოეტი თავის ლექსში „ცხოვრება“ აღნიშნავს:

„ეს ცხოვრება ისე ვიცი,
როგორც ჩემი ხუთი თითი,
ბევრი ვნახე საგულისხმო
სიაგ-კარგის მაგალითი“ (წერეთელი, 1980: 213).

პოეტის შემოქმედებაში საგულისხმო ბევრი რამ არის ჩადებული, სხვაგვარი შინაგანი თვალია საჭირო მის ამოსაცნობად, მისი მხატვრული სიტყვის ძალა და განცდა განსაკუთრებულია, მეტყველია, სწორედ აკაკი წერეთლის პოეზიის ნათელი სხივი ბნელის განმფანტველია, როგორც ღვთაება წუთისოფელში და რელიგიური სამოსით დაფარული პოეტის მხატვრული სიტყვა ამქვეყნიური ტკივილებით აღბეჭდილ მთელ რიგ წუთისოფელურ პრობლემებს ირეკლავს.

აკაკი წერეთლის პოეზიაში ღირებული ადგილი უჭირავს ლექსს „ამაოება“ (1903 წ.), რომელშიც სხვა თვალით იხილვება წუთისოფელი, მასში გამეფებული ადამიანის არსებობა, რომელიც ხან აღმა სვლით არის აღბეჭდილი, ხან დაღმა სვლით, ამიტომ წუთისოფელში ყველა ადამიანი ერთია, დიდიც და მცირეც, წინა მაგალიც და უკანაც, ხან წაღმაა ცხოვრება და ხან უკუღმა... მხოლოდ ღმერთი არის დიდი და უცვალებელი...

საანალიზო ლექსთან ზიარებისას, პირველ რიგში, ბიბლიური მსოფლმხედველობა იჩენს თავს. „ამაოება არის ცხოვრება კაცისა“ – ეს თვალსაზრისი მსჭვალავს ბიბლიას. „ეკლესიასტეში“ ვკითხულობთ: „ამაოებად ამაოებისად და ყოველივე ამო

არს“ (ეკლ. 1, 2). დავით წინასწარმეტყველიც ბრძანებს: „ყოველნივე საქმენი ამის სოფლისანი ცრუ და წარმავალ არიან და ამო არიან...“ (ფს. 38, 5). ეს შეხედულებები ასახულია აკაკი წერეთლის პოეზიაში.

„ადამიანის სიცოცხლე, - წერს ეგნატე ბრიანჩანინოვი, - იქნებ უზარმაზარი სიცრუეა, რომელშიც თითოეული, დედამიწაზე წამიერად მოვლინებული, თავს მარადიულად, განსაკუთრებულად და განუმეორებლად შეიგრძნობს და წარმოიდგენს, თუმცა, სრულიად ყოველივეს შეცნობასა და გაკეთებას ვერ ასწრებს, ისე აღიხოცება მოუხელთებელი და მუდამ „ნაადრევი“ სიკვდილით ჯერ ამ ქვეყნიდან, შემდეგ კი ცოცხლად დარჩენილთა ხსოვნიდანაც“ (ბრიანჩანინოვი, 2004: 3).

აკაკი წერეთელი ლექსით „ამაოება“ ნათლად წარმოაჩენს იმას, რომ ყველა ადამიანი განურჩევლად ერთია და შეაგრძნობინებს ამქვეყნიური ცხოვრების დროებითობას, წარმავლობას და მიღმურის მარადიულობას:

„შედარებით თუ არა,

კაცი ყველა ერთია,

არც დიდი, არც პატარა...

დიდი მხოლოდ დმერთია“ (წერეთელი, 1980: 242).

ამქვეყნიური ცხოვრება მედინია, ცვალებადი, დღეს ერთ რამეს უქადის ადამიანს, ხვალ სხვა მოულოდნელს... ადამიანი უძღურია საკუთარი სურვილისამებრ წარმართოს საკუთარი არსებობა, მისი ხვედრის გზა ღვთის განგებაზეა დამოკიდებული:

„ხან ისე ვართ, ხან ასე,

ხან კარგად, ხან ავად;

ვერც ვტირით, ვერც ვიცინით

ჩვენით, ჩვენთა თავადა“ (წერეთელი, 1980: 242).

ამიტომ მარადიული სამყოფის გარდაუვალობის განცდა უნდა გაითავისოს ადამიანმა, ცოდვის მატარებელმა ჭურჭელმა, რადგან ცოდვითმოსილება თავშივე ითავსებს წარმავლობას და მეორე სიცოცხლესთან ზიარებას: „რამეთუ უწყით, ვითარმედ, უკუეთუ ქუეყნიერი ესე სახლი ჩუენი ცაღკე ჳორცისა დაირღუჳს, აღშენებული დმრთისა მიერ მაქუს ჩუენ, სახლი ხელით უქმნელი საუკუნო ცათა შინა“ (II კორ. 5, 1).

ადამიანის ცხოვრების ცვალებადობა მისსავე არსებაში ძვეს, ცოდვით დაცემის შემდეგ და მისი ცხოვრების ყოველი ნაბიჯი საღვთო სიბრძნით უნდა იყოს გაჯერებული, ეს კი მიიღწევა

კეთილი ღვაწლით, რომელიც წუთისოფლის გზას ღვთაებისაკენ მიმართავს, რომელიც არის უცვალებელი და მარადიული. აკაკი წერეთელი წერს:

„გარდა შემომქმედისა,
ყველა ცვალებადია“ (წერეთელი, 1980: 242).

პოეტის თვალთახედვით, სიცოცხლით სავსეობა შეიძლება მარტო ერთი წამით შემოიფარგლოს და დასრულდეს, ადამიანი მხოლოდღა აჩრდილად იქცევა:

„ვსთქვამთ, სამსონ ძლიერი ვართ,
დღეს სიცოცხლით აღვსილი,
გვიკებენს პატარა მწერი, –
გავქრებით ვით აჩრდილი“ (წერეთელი, 1980: 242).

კიდევ:

„ან სოლომონ ბრძენი ვართ,
ქვეყნად სწორუპოვარი, –
ერთის სულის შებერვით
ჰქრება ჩვენი ლამპარი“ (წერეთელი, 1980: 243).

ფილოსოფოსთა ნააზრევის მიხედვითაც, კერძოდ, იოანე პეტრიწის მიერ ეს ქვეყანა, სააქაო იმ საუფლო ქვეყნის აჩრდილად არის დასახული (იოანე პეტრიწი, 1968: 147).

აკაკი წერეთლის რწმენით, ამქვეყნად უცვლელი არაფერია, საუკუნოა, მარადიული, ღვთის განგებით განსაზღვრული:

„უცვლელი, საუკუნო
ქვეყნად არაფერია!
ბედის წიგნში განგებას
ასე ჩაუწერია“ (წერეთელი, 1980: 243).

საღვთო წერილში ვკითხულობთ: „რამეთუ საწუთო ესე... ხილული ესე საწუთო არს, ხოლო არა ხილული იგი საუკუნო...“ (II კორ. 4, 17-18).

აკაკი წერეთელი თავისი ლექსით „ამაოება“ მოკვდავთ ასწავლის ადამიანთა თანასწორობას, რაც ღმერთის მიერ სამყაროს შესაქმნის საფუძველში ძევს და შეაცნობინებს წუთისოფლის სიაგარგეს, როგორი ცხოვრებით უნდა იცხოვროს, ადამიანმა გააცნობიეროს საკუთარი მისია, რაც მდგომარეობს სიკეთის ქმნაში, რომელიც წუთისოფელში ჭირისა და განსაცდელის გარეშე ვერ მიიღწევა, რადგან მოყვასის თანადგომის, სიყვარულის, სიკეთის ქმნის გზა ძნელია და ვიწრო, როგორც უფლისაკენ მისასვლელი გზა, მაგრამ დაიძლევა ღმერთის

სიყვარულით, მის მცნებებთან, სათნოებებთან ზიარებით: „რომელსა პნებავნ შემოდგომად ჩემდა, უარ-ყავნ თავი თვისი, აღიღენ ჯუარი თვისი და შემომიდეგინ მე; და რომელსა უნდეს განრიდებად სული თვისი, წარიწყმიდოს თავი თვისი, და რომელმან წარიწყმიდოს ჩემთვის, მან ჰპოვოს იგი“ (მათე, 16, 24-25).

წმიდა ეფრემის სწავლებით: „ამისთვის წინადაწარვე გიხუენა ღმერთმან გზად იგი იწროდ და საჭირველი, რადთა მის მიერ შეხვიდე შენ ცხორებასა მას საუკუნესა“ (მამათა სწავლანი, 1955: 302).

აკაკი წერეთლის შემოქმედებაში და, მათ შორის, აღნიშნულ ლექსში უიმედობა-იმედიანი განწყობა ერთმანეთს ცვლის, როგორც წუთისოფლის თანამდევი რეალობა... ერთი მხრივ, მძიმე ხვედრის გამო პოეტი იწყევლება (ლექსი „წყევლა“):

„იყოს წყეული სოფელი
და მისი სიტკბო-სიამე!
იმისი სისწორ-სიმრუდის
ხელში მიჭირავს სია მე.

...

...ობლად მატარა, მაწამა

...

დაბნელდა ჩემთვის სიცოცხლე,
სხვისთვის სამზეო-სადარი“ (წერეთელი, 1980: 238).

და ლექსის ბოლოს აღნიშნავს:

„და აღარ მინდა სიცოცხლე,
გულგატეხილი წამებით!
ნუგეშად ველი სიკვდილსა,
დროს ვანგარიშობ წამებით! (წერეთელი, 1980: 238).

ეს განცდა, წუთისოფლისაგან მოწვევული, რომელიც განსხვავებული ემოციის, ესთეტიკის შემცველია, გადმოცემულია პოეტის არა ერთ ლექსში, ამჯერად კიდევ დავიმოწმებ სტროფს ლექსიდან „უკანასკნელი ლექსი“:

„უშენოდ ველარ ჭიკჭიკობს,
ენა ჩავარდა ბუღბუღსა,
მოუახლოვდა სიკვდილი,
შხამი აკურა მის გულსა“ (წერეთელი, 1980: 290).

მაგრამ, მეორე მხრივ, მწარე სოფელი პოეტისათვის მისაღებია, იმედის მიმცემია, რადგან როგორც შოთა რუსთაველი ამბობს, „მწარე ტკბილსა ჰპოვებს“, ის შეაგრძნობინებს სიცოცხლის არსს და დანიშნულებას (ლექსი „ჩემი სიმღერა“):

„სჯობს, ისევ მწარე სოფელმა
ნაღველი დამაღვეინოს;
არც მომკლას, არც დამარჩინოს,
არც სული დამაღვეინოს!“ (წერეთელი, 1980: 239).

აკაკი წერეთელი ლექსით „ამაოება“ კავშირს ამყარებს წუთისოფელსა და მარადიულს, ადამიანსა და ღმერთს შორის, მოკვდავსა და უკვდავს შორის, რადგან ეს კავშირი სრულყოფს სიცოცხლის მარადმედინობას და გარკვეულ შინაარსს სძენს ორივე სიცოცხლეს (ლექსი „ანდერძი“):

„და ამდენ ნატვრის გვირგვინად
ერთსაც დაესახავ სხვა რამეს:
კავშირსა სიკვდილ-სიცოცხლის,
ორივე სოფლის სიამეს!..“ (წერეთელი, 1980: 207).

ორივე სოფლის სიამის ჭრილში დანახული სიცოცხლე, ადამიანის არსებობა მთავარ საკითხად არის მოაზრებული აკაკი წერეთლის ყველა ჟანრის ნაწარმოებში და ამით მისი შემოქმედება სამყაროს ერთმთლიანობის საგალობლად განიცდება.

შედეგები და დასკვნები: აკაკი წერეთლის ლირიკის ამგვარი კვლევა წარმოაჩენს ეროვნული მწერლობის ღირებულებას და მნიშვნელობას ქართული კულტურის განვითარებაში, მის განუკვეთელ ერთიანობას წინარე ეპოქათა მხატვრულ აზროვნებასთან, აგრეთვე აჩვენებს მის მნიშვნელობას მე-19 საუკუნის ქართული მწერლობის განვითარებაში და სახავს სამომავლო განვითარების პერსპექტივასაც; აკაკი წერეთლის ლირიკის ასეთ ჭრილში განხილვა წარმოაჩენს პრობლემის არსს, ეპოქის ღრმა სულისკვეთებას, მხატვრული აზროვნების ესთეტიკურ ღირებულებებს, აგრეთვე იკვებება ისიც, რომ ქართულ მწერლობას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია მსოფლიო ლიტერატურის აზროვნების სივრცეში.

აკაკი წერეთლის პოეზიაში გააზრებულია ის პრობლემები, რომელშიც მტკივნეულად განცდილია არა მარტო მისი ეპოქის სულისკვეთება, არამედ ის საერთო სატკივარი, რაც ქართველ შემოქმედთ აწუხებდათ საუკუნეების მანძილზე. აკაკი წერეთელმა თავისი ლირიკით წარმოაჩინა ადამიანის არსებობის

არსი, მისი ხვედრი, რაც გააზრებულია საღვთო წერილთან მიმართებით, ეს კი იმაზე მეტყველებს, რომ მხატვრული ლიტერატურა ბიბლიაზეა დაფუძნებული და ამგვარი ერთიანი ჭრილით საკითხის გააზრება მწერლობის განუკვეთელობასა და ღირებულებაზე მიანიშნებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ახალი აღთქუმაჲ, 1963: ახალი აღთქუმაჲ, საკათალიკოსო საბჭოს გამოცემა, თბ., 1963.

ბიბლია, 1989: ბიბლია, თბ., 1989.

წმ. ეგნატე ბრიანჩანინოვი, 2004: წმ. ეგნატე ბრიანჩანინოვი, „ადამიანის სიცოცხლისა და სიკვდილის აზრი“, წმ. ეგნატე ბრიანჩანინოვის თხზულებათა მიხედვით, რედაქტორი და გამომცემელი ზ. მუჯირი, თბ., 2004.

იოანე პეტრიწი, 1968: იოანე პეტრიწი, „სათნობათა კიბე“, გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, შენიშვნები და ლექსიკონი დაურთო ივანე ლოლაშვილმა, თბ., 1968.

ინგოროყვა, 1980: ინგოროყვა პ., აკაკი წერეთლის შემოქმედება, წიგნში: აკაკი წერეთელი, თხზულებანი, თბ., 1980.

მამათა სწავლანი, 1955: მამათა სწავლანი, X და XI საუკუნეთა ხელნაწერების მიხედვით, ილია აბულაძის გამოცემა, ა. შანიძის რედაქციით, თბ., 1955.

წერეთელი, 1980: წერეთელი აკ., თხზულებანი, თბ., 1980, გამომც. „საბჭოთა საქართველო“, 1980.

ჭილაძე, 1978: ჭილაძე თ., აკაკი წერეთლის პოეზია, წიგნში: ქართული პოეზია, თხუთმეტ ტომად, ტ. 8, თბ., 1978, გამომც. „ნაკადული“, 1978.